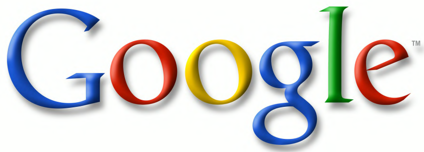

DE CONJUGATIONE

LATINI VERBI « DARE »

A

James DARMESTETER

LUTETIAE PARISIORUM
APUD BIBLIOPOLAM F. VIEWEG
VIA RICHELIEU, 67
1877

CLARISSIMO PHILOLOGO

ÆMILIO EGGER

REVERENTER DICATUM

COLLECTION PHILOLOGIQUE

RECUEIL

DE TRAVAUX ORIGINAUX OU TRADUITS

RELATIFS A LA

PHILOLOGIE & A L'HISTOIRE LITTÉRAIRE

HUITIÈME FASCICULE

DE CONJUGATIONE LATINI VERBI « DARE », A JAMES DARMESTETER.

PARIS

F. VIEWEG, LIBRAIRE-ÉDITEUR

LIBRAIRIE A. FRANCK

RUE RICHELIEU, 67

1877

INDEX RERUM.

N.-B. — Quoties refertur ad *Bopp; Bréal; Corssen; Curtius; Curtius, Studien; Fick; Kuhn Zeitschrift; Mémoires; Schleicher*, sine ampliori indicatione, agitur de sequentibus libris :

Bopp : Grammaire comparée des langues indo-européennes, traduite par M. Michel Bréal, Paris.

Bréal : Les Tables Eugubines, texte, traduction et commentaire avec une grammaire et une introduction historique, Paris, 1875.

Corssen : Ueber Aussprache, Vocalismus und Betonung der lateinischen Sprache, zweite Auflage, Leipzig, 1868.

Curtius : Grunzüge der griechischen Etymologie, dritte Auflage, Leipzig, 1869.

Curtius, Studien : Studien zur griechischen und lateinischen Grammatik, herausgegeben von Georg Curtius, Leipzig, 1868 (sq.).

Fick : Wœrterbuch der indo-germanischen Grundsprache, prior ed. Gœttingen 1868, posterior 1871.

Kuhn, Zeitschrift : Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung herausgeg. von Adalb. Kuhn, Berlin, 1862 sq.

Mémoires : Mémoires de la Société de linguistique de Paris, 1868 sq.

Schleicher : Compendium der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen, zweite Auflage; Weimar, 1866.

PRAEFATIO.

Latinum verbum *dare* pluribus modis a norma conjugationis latinae discedit. Mirandum primum quomodo fiat ut, quum primam conjugationem sequatur aut sequi videatur, vocalem brevem *ă* habeat; tum, cur composita ad tertiam transeant. Quoad sensum, num ex significatione simplicis verbi *dare* manare queat significatio compositorum, quae est plerumque « ponere » ? Quod si ex Italica ad cognatas linguas transeas, quid intersit inter *da-re* et δίδωμι, quoad θέματος formam et quoad radicis vocalem ? Quid denique sibi velint veteres formae *danunt, duint* ?

Quarum quaestionum jamdudum nonnullis responsum est : tertiae responderunt Schlegel et Bopp, duo verba diversa in compositis verbi *dare* latere ; item quintae Schleicher, quum juxta posuerit *linunt, sinunt*, etc.; sextae Fick, quum juxta radicem *da* exstitisse olim radicem *du* docuerit ; caeteras non video fuisse accuratius tractatas, aut ad disquirendum propositas. Has indagare non inutile visum est, priores etiam retractare et Fickianam doctrinam novis, ut reor, argumentis confirmare.

Lutetiae Parisiorum, mense Augusto, anno MDCCCLXXVI.

I.

Cur *a* in conjugatione verbi *dare* sit brevis.

§ 1. Verbum *dare* vocalem *a*, si *dās* exceperis, ubique corripit :
(do, das, dat), *dămus*, *dătis*, (dant) ;
dăbam, etc.; *dăbo*, etc.; *dărem*, etc.;
dăre ; dări ; dătus.

§ 2. Hinc apparet verbum *dare* primae conjugationis speciem tantum referre : cujus ordinis ea est ratio, ut radici, per vocalem *ā* auctae [1], addantur personae ac temporis signa; ut, exempli gratia, in *rigā-s*, *rigā-bam*, *rigā-bo*, personae ac temporis signa *-s*, *-bam*, *-bo*, θέματι *rig-ā-* addantur, id est radici *rig* per *ā* auctae. Quae vocalis *ā* in verbo *dare* quum desit, conjectari licet illud non primae conjugationi accensendum, sed antiquae illi ac pene obsoletae in qua personae ac temporis signa accipit ipsa statim, nuda nec ullo incremento aucta, radix.

Quae quidem conjugatio, quam sequuntur in graeca lingua non pauca verba (e. g. φά-ναι, radix φη-φα; φη-μί, ἔ-φη-ν, φα-ίη-ν), nullum jam in latina verbum *totum* regit : ex hac tamen pendent plures, quae *irregulares* dicuntur formae, et illae quidem ex hujusmodi radicibus ortae quae usu frequentissimo celebrentur; quod quidem nihil miri in se habet, quum ea potissimum vocabula, quae saepiùs usurpantur, veterrimas formas, etiamsi recentioribus repugnent, quotidiano usu familiares factas, in reliquae linguae

1. Seu *primario* quod dicitur in *ā* θέματι.

mutatione servent facilius integras. Hujus conjugationis vestigia offerunt radices *ed*, *es*, *fer*, *qua*, *vel-vol;*

ed : *es* = **ed-s* (ed-is) ; *est* = **ed-t* (ed-it) ;
estis = **ed-tis* (ed-itis) ; *esse* = **ed-se* (ed-ere).

es : *es* = **es-s ; es-t ; es-tis ; es-se.*

fer : *fer-s ; fer-t ; fer-tis ; fer-re* (*fer-se).

qua : *in-qua-m.*

vel-vol[1] *:* *vis* = **vel-s ; velle* = **vel-se ;*
vol-t ; vol-tis.

Haec est conjugatio ex qua pendet fere totum *dare*. Ita, in *dă-re*, *dă-mus, dă-bam*, *dă-bo*, *ă* nihil commune habet cum ea vocali quae in *amā-re, amā-mus*, *amā-bam*, *amā-bo :* est enim radicis, non thematis. Hinc concludere licet *dăre* esse verbum cujus radix sit *dă*, et quod *directam* sequatur conjugationem.

Ex hac radice *dă* aliae sunt quae oriantur, vel extra conjugationem, formae. Quum e nuda radice Latini, per suffixa *-tor*, *-ti*, *-tion*, *-tu*, agentis et agendi nomina informare possint, ita ut e radice *ag*, e. g., manent *ac-tor, ac-tio*, *ac-tu-s*, eądem ratione e radice *dă* manant *da-tor*, *da-tio*, *da-tu-s*[2]*;* negligo derivata quae e participio pendent, ut *dă-tare, dă-tatim* (« invicem dando » Nonius, 96 ed. Quicherat) ; *dă-tarius*[3] *;* notetur vero *dă-tivus* (d. tutor), quod forsan ex amisso *dă-ti-* oritur, quod recurrit in *de-diti-m* (Diomedes).

§ 3. Neque vero jam in toto verbo regnat conjugatio directa et radix nuda. In nonnullas formas, in unam certe, primae conju-

1. Radix indo-europaea est *var* (in sanscrito *vri-no-mi*), quae in europaeis linguis duplici modo vocalem immutavit, unde duplex radix *vel vol :* ex radice *vel* pendent goticum *vil-y-an* « velle », slavicum *vel-êti* « velle, imperare » ; ex radice *vol*, homericum βόλ-εται, ἐ-βόλ-οντο, slavicum *vol-ia* « voluntas », *vol-iti* (velle). Latina lingua utramque radicem in uno et eodem verbo adhibet : *vol* in *vol-o*, *vol-unt, vol-ebam*, *vol-am ; vel* in *vis*, *vel-im*, *vel-lem*, *vel-le ;* umbrica habet *e* in *eh-vel-klu* « rogatio » ; *eh-vel-tu* « proponito » (Bréal, *Les Tables Eugubines*, 19, 247).

2. Is mille numum se aureum Meo datu tibi ferre... aiebat (Plautus *Trinummus*, 5. 2. 16, ed. Fleckeisen).

3. Eho, An non prius salutas? — Nullast mihi salus dataria (Pl. *Pseudulus*, 4. 2. 13, ed. Fleckeisen).

gationis ἀναλογία irrepsit. Hinc *dô*, pro *dă-m* aut *dâ-m* (cf. *inqua-m*, *es*[*u*]*m*) ; « *dăm* aut *dâm* » scripsi, quia ejusmodi conjugatio, in quibuscunque linguis viget[1], radicis vocalem habet in singulari numero productam, in plurali contractam. Hinc in graeca : φη-μί φα-μί (radix *phê phâ*), sed φα-μέν (radix *phă*)[2] ; hinc conjectari licet veterrimas fuisse olim formas **dâ-m*, *dâ-s*, **dâ-t*(?), ita ut sint *dâ-s *dâ-t* (?), non recentes per ἀναλογίαν inductae formae, sed veterrimae ac *prae-latinae,* unum autem *dô inorganicum* et aliunde inductum esse videatur.

Est verbum aliud quod, quum olim, ut verisimile est, directe conjugaretur, in primum ordinem totum transiit : *stâre* scilicet ; cujus radicem fuisse *stă* testantur etiamnunc *stă-tor* (cf. *dă-tor*), *stă-ti-m* (accusativum nominis **sta-ti-s* στά-σι-ς), *stă-tio* (cf. *dă-tio*), *stă-bulum* (stationis locus)[3]. At vis ἀναλογίας, ex *stâ-s *stâ-t*, aggressa, caeteras formas infecit, ita ut verbum totum in primum ordinem transiret. Quod in *stă* factum est, in *dă* fieri cœptum est, non vero longe grassatum.

II.

Cur composita verbi *dare* tertiam conjugationem sequantur?

§ 4. Compositum verbum simplicis conjugationem sequi solet : ex *son-â-s*, *mon-ê-s*, *leg-ĭ-s*, *aud-î-s* fiunt *reson-â-s*, *admon-ê-s*, *intellig-ĭ-s*, *exaud-î-s ;* ex *stâ-mus*, fit *adstâ-mus*. In verbo *dare* non item ; neque dicitur **ad-dămus*, **ad-dăbam*, **ad-dăbo*, **ad-dătus*, sed *ad-dimus*, *ad-dêbam*, *ad-dam*, *ad-ditus ;* id est, composita tertiam sequuntur.

1. Graeca, sanscrita, zendica, et σποραδήν gotica.

2. Item e radice Fιδ « novisse », Fοῖδ-α (οἶδ-α), sed Fίδ-μεν (ἴδ-μεν, ἴσ-μεν) ; in sanscrita, ex eadem radice *vid*, *vai-da* (novi), sed *vid-ma* (novimus) ; in zendica *vaêd-â* (novi), *vôiç-ta* (novisti, Fοῖσθα), sed in reliquis formis *vid*. Item in gotica : *vait* (novi), *vit-um* (novimus).

3. Non huc traxerim *tă-bula*, umbrice *stafla ;* quae diviserim, non in *tă-bula sta-fla,* sed *tab-ula staf-la,* e radice *stab staf,* sanscrita *stabh* « fulcire, sistere » ; quae utrum cum *stha* origine cohaereat, annon, nihil ad rem.

§ 5. Quum autem in verbo *dăre*, vocalis *ă* non conjugationis sit, sed radicis, hinc sequitur ut non his legibus regi debeat, quibus *vocales conjugationis*, sed iisdem quibus *vocales radicum*. Quum autem illae in compositis immutatae maneant, hae non item : sic radicalis *ĕ* verbi *lĕg-o*, in composito *inter* + *lego* fit *ĭ* : *intellĭgo ;* quod *ă* radicalem attinet, ea est mutationis ratio ut in syllabis apertis in *ĭ* attenuetur, ut e. g. ex *căp-itis*, *făc-imus*, *lăt-esco*, *ră-tus* fiant *praecĭp-itis*, *effĭc-imus*, *delĭt-esco*, *irrĭ-tus*. Ratione eadem necesse erat ex ad-dămus, ad-dătis, ad-dătus, fieri ad-dĭmus, ad-dĭtis, ad-dĭtus. Ex ad-dăre fieri debuit **ad-dĭre;* ex ad-dărem, *ad-dĭrem ; sed consonantis *r* ea vis est ut *ĭ*, praesertim ex *ă* radicali attenuatam, libenter in *ĕ* mutet, aut quod rerum naturae magis consentaneum videtur, ut **ĕ* ex *ă* radicali ortam ultra attenuari non patiatur[1] ; itaque, quum **ef-fĕcimus*, **prae-cĕpitis*, **de-lĕtesco*, **ir-rĕtus*, **ad-dĕmus*, **ad-dĕtus* usque ad *ĭ* vocalem *ĕ* decidere sinant, in verbo *ad-dere* ex **ad-dare* orto, consonantis vis vocalem *ĕ* protexit[2].

§ 5 bis. Ex his formis, *addĭmus*, *addĭtis*, *addĭtus*, *addĕre*, factum est, ut composita *saepe* tertiae conjugationis speciem darent : species rem fecit ; quod φωνητική vis μηχανικῶς inchoaverat, vis ἀναλογίας perfecit, et quum dicerent *addimus,* dixerunt et *addis*, *addunt*, *addebam*, *addam*. Est vero causa altera, quae illi vi ἀναλογίας validissime favit : scilicet, quod in compositis *duo* verba in unum confusa coaluerunt, quorum unum est *dăre*, alterum vero et sensu et forma diversum, **dĕre*, quod significat « ponere ».

1. Hi sunt immutationis gradus : *a*, *e*, *i ; a semper* ad *e* transit ; quae vocalis ipsa ad i transit nisi sequatur *r* aut consonans duplex : *con-fic-io*, sed *con-fec-tus ; ad-di-mus*, sed *ad-de-re*.

2. Cujus vis exempla non rara : sic e simplici *păr-io* compositum *re-pĕrio*, non autem, quod ex *re-fĭcio* expectandum videbatur, **repĭrio ;* item radix *să* (serere), quum ex participio simplici *să-tus* trahatur *consĭtus*, in indicativo, quod reduplicationem patitur, « sero » habet, non autem *sĭro* (**si-so*) quod ex *si-sto* (radix *sta*) expectabatur.

III.

In compositis verbi *dare* duo diversa verba in unum coaluisse.

§ 6. Verbum *dare* in compositis duplicem sensum obtinet : modo actum *dantis* indicat; modo *ponentis*. Haec composita recenseamus.

§ 7. *Abdere* nunquam est ἀπο-διδόντος, semper ἀπο-τιθέντος, « ponentis procul » : « *Ex conspectu* eri si sui *se abdiderunt* » (Plautus, *Pseudulus*, 4. 7. 4. ed. Fleckeisen). — « Pedestresque copias paulum *ab eo loco abditas* in locis superioribus constituunt » (Caesar, *De Bell. g.*, 7. 79 ed. Nipperdey).

Hinc, quum lateat quod procul ponitur, verbum celationem indicavit, sed eam quae fiat retrahendo : « pugnare cupiebant, sed retro *revocanda et abdenda* cupiditas erat » (T. Livius, 2. 45 ed. Weissenborn). Conferatur *abditivus :* « filius ... *abditivus a patre* » (Pl., *Pœnulus*, Prol. 65).

§ 8. *Ad-dere* est ἐπι-τιθέντος, non ἐπι-διδόντος « ponentis ad, ponentis juxta » : « (mortuo) neve avrvm *addito* » (*Tab. Leg.* XII ap. Cicero, *de Legibus*, II, 24, ed. Orelli). — « Conqueri fortunam advorsam, non lamentari decet. Id viri est officium : fletus muliebri ingenio *additu' st* ». (*Pacuvius*, ap. Cic., *Tusculan.*, II, 21 ed. Orelli). — « ... perii miser, quia pudicitiae huius uitium me hinc absentest *additum* » (Pl. *Amph.*, 2. 2. 178, ed. Ussing). — « Anticipate atque *addite* calcar » (Varro ap. Nonium, ed. Quicherat 70). — « Quoi me custodem erus *addidit* miles meus » (*Pl. Miles gloriosus*, 2. 6. 69 ed. Fleck.). — « Eas (epistolas) in eundem fasciculum velim *addas* » (*Cicero ad Att.*, 12. 53 ed. Orelli). — « Pergamaque Iliacamque jugis hanc *addidit* arcem » (*Virg. En.* 3. 336 ed. Benoist). — « *Adde* manus in vincla meas, ... meruere catenas (*Ovidius*, *Amores*, 1. 7. 1 ed. Merkel).

Hinc fit *adjiciendi* verbum, quia *adjicit*, qui *ad-ponit :* « ... et consuetudo exercitatioque capienda, ut boni ratiocinatores officiorum esse possimus et *ad-dendo de-ducendoque* videre, quae reliqui summa fiat » (*Cic. Off.* 1. 18. 59 ed. Orelli). Rarum-

modo « insuper dantis » : « *addere dono* gratiis » (*Pl. Epid.* 3. 4. 41). — « Nostran culpa east an iudicum, qui saepe propter inuidiam adimunt diuiti, aut propter misericordiam *addunt* pauperi » (*Terentius*, *Phormio* 2. 1. 45 ed. Umpfenbach). Sed in his etiam *addo* adjiciendi potius quam dandi vocabulum possit videri, donumque magis subaudire quam exprimere.

Circumdare non est vere compositum, sed juxtapositum; sin contra sonaret **circumdere-*circumditus*. Quoad sensum, vide infra § 22.

§ 9. Condere : συν-τιθέντος, non συν-διδόντος ; « componentis, una, simul ponentis, » seu proprio sensu, seu translato.

1° Proprio : « Minas uigenti mihi dat, accipio lubens. *Condo* in crumenam » (Pl. *Truculentus*, 3. 1. 8 ed. Spengel). — « quod mustum conditur in dolium » (Varro, *De re rustica* I 65, in Scriptoribus rei rusticae, ed. Schneider I). — « quam multa in foliis avium se millia *condunt* » (*Virg. Georg.* 4. 473 ed. Benoist) ; « si proprio *condidit* horreo quidquid de Libycis verritur areis » (Horat. Od. I. 1. 9 ed. Orelli). — « *Condo et compono* quae mox depromere possim » (id. Epist. 1. 1. 12).

Hinc, cum verbo « abdere » in designationem occultantis coincidit (praesertim in composito *abs-condere*) : « Quidquid sub terra est, in apricum proferet aetas ; defodiet condetque nitentia (id. Epist. 1. 6. 24).

2° Translato sensu : « si quis occentavisset sive carmen *condidisset* » (*Tab. Leg.* XII ap. *Cic. Respubl.* 4. 10 ed. Orelli). — « Romulus excipiet gentem et mavortia *condet* mœnia » (*Virg. En.* 1. 276 ed. Benoist).

§ 10. *Dê-dere :* ponere (mittere ex) in, de-τιθέναι : Verberibus caesum te *in pistrinum*, Daue, *dedam* usque ad necem (*Terent. Andria* 1. 2. 27 ed. Umpfenbach).

Sensus simplicis verbi « dare » non raro in hoc verbo apparet : hinc « *dedere manus* » quod idem valet quod « *dare manus* » : « si tibi vera videntur, *dede manus*, aut, si falsum est, accingere contra » (*Lucretius* 2. 1042 ed. Munro) ; cf. Jam iam efficaci *do manus* scientiae (Horat. Ep. 1. 1 ed. Orelli) ; conferantur item « dare operam » et « dedita opera » : « Quasi *Dedita opera*, in tempore ipso, Spes mihi sancta subvenit (Cistellaria 4. 1. ed. Benoist). — Qui dedit, dat ex se : « Si ego injuste impieque *illos homines*

illasque res dedier mihi exposco » ap. *Liv.* I. 32, ed. Weissenborn. — «Ancillas dedo : quolibet cruciatu per me exquire» (*Ter. Hecyra* 5. 2. 7, ed. Umpfenbach).

In « studiis deditus » uterque sensus recurrit ; etenim tam de eo agitur « qui totum *se dat* studiis » quam de eo « qui *se* totum *abdit* in studiis. »

§ 11. *é-dere*, ἐκ-τιθέντος est, non ἐκ-διδόντος : « Clanculum *ex* aedibus me *edidi foras* » (*Pl. Mostellaria*, 3. 2. 9, ed. Ramsay). — indignos esse putandos, vivam progeniem qui *in oras* luminis *edant* » (*Lucr.*, 2. 616, ed. Munro). — « is collis ... paululum ex planicie *editus* » (*Caes. de B. G.*, 2. 8. 3, ed. Nipperdey). — « (oves) neque ali neque sustentari neque ullum fructum *edere ex* se sine cultu hominum et curatione possent » (*Cicero, de Nat. Deo.*, 2. 63. 158, ed. Orelli).

§ 12. *In-dere :* ἐν-τιθέναι : « Inde ignem in aram, ut Ephesiae Dianae laeta laudes » (Pl. *Miles gloriosus*, 2. 5. 1, ed. Fleck.). — « Vinclo fasciae, quam pectori detraxerat, in modum laquei ad arcum sellae restricto indidit cervicem » (Tacitus, *Annal.*, 15. 57, ed. Halm).

inter-datus, non *compositum* est vocabulum, sed *juxta-positum*, a Lucretio creatum : quod nisi esset, sonaret *interditus :* « propterea capitur cibus ut suffulciat artus et recreet vires *inter-datus* » (4. 867, ed. Munro).

§ 13. *Obdere* : ante-τιθέναι.

« Pessulum ostio obdo [1] » (Ter. Eun. 3. 5. 55, ed. Umpfenbach).

§ 14. *Per-dere* « pessum dare. » Hic esse διδόναι, non τιθέναι docet, sinon « pessum dare » [2], certe sanscritum *parâ-dâ* quod idem valet atque *per-dere* (mâ no aryo anukâmam *parâ dâs* [Rig Veda, 8. 48. 8] : « ne nos inimici ad votum *per-das* »).

prae-ditus : (prae)-*donatus* [3].

1. Hinc : « claudere » ; dixerunt primum : *ostio quid obditur* (ob-ponitur), deinde : *ostium* (*op-ponitur*) *ob-ditur*.

2. Cf. infra, § 22 ad f. — *Per* duplex est : in *per-ficere*, est περί, sscr. *pari*, « usque ad finem » ; in *per-vertere*, *per-dere* est παρά, sscr. *parâ* « oblique, torte ».

3. Cum ablativo rei ; antea, sine dubio, cum nominativo rei, dativo personae ; *res praedita fuit homini* priusquam esset *homo re praeditus ;*

§ 15. *Pro-dere* προ-τιθέναι quae *condita* sunt : (*Ovid. Fast.*, 5. 518, ed. Merkel) « *Prodit* fumoso *condita* vina cado. »

§ 16. *Reddere* « rursus-διδόναι » vel datum, vel pro dato : « orabo, ut mihi pallam *reddat*, quam dudum *dedi* » (Plautus, Men., 4. 2. (574), ed. Bothe). — « Cincius noster eam mihi abs te epistolam *reddidit*, quam tu Idib. Febr. *dederas* » (Cic. ad Att., 1. 20, ed. Orelli). — « Pro benefactis eius ut ei pretium possim *reddere* ». (*Capt.*, 5. 1. 20, ed. Fleckeisen.).

§ 17. *Sub-dere*, ὑπο-τιθέναι : « Musti quadrantalia XX in aheneum... infundito, ignem *subdito* » (*Cato, R. R.*, 105. 1 ap. Schneider I). — « Nec nimis irai fax unquam subdita percit fumida » (*Lucr.*, 3. 303, ed. Munro). — « Tantum te rogo, in Hirtii locum me *subdas* et ad tuum amorem et... » (*Cicero ad Famil.*, 10. 21. 7, ed. Orelli).

§ 18. *Transdere*, *tradere* : 1° trans-διδόναι :, 2° trans-τιθέναι :

1° « Argentum dedi Thensauri causa, ut saluom amico *traderem* » (*Pl. Trinummus*, 1. 2. 142, ed. Fleck.). — « Transque dato » (Vetus lex ap. *Fest.*, s. *sub vos*, ed. Müller, 309).

2° « ... neu se, neu Pompeium, imperatorem suum, adversariis ad supplicium *transdant*, obsecrat » (Caes., De B. G., 1. 76. 1, ed. Nipperdey). — Remisque nixi properiter navem in fugam « *transdunt* » (Att. ap. Non., 164, ed. Quicherat).

§ 19. *Dare* igitur in compositis sensum saepe habet quem simplex verbum ignorat, eum autem, qui a sensu simplicis derivari nequeat. Quod si enim non rationi repugnat verbi sensum a *ponendo* ad *dandum* transire, dicique « in me ponitur » pro « in me datur » quum qui rem *dat*, rem *transferat*, *transponat*, contraria mutatio concipi non potest. Hinc quaerendum quodnam sit verbum quod in compositis verbi *dare* deliteat. Quod ut inveniatur, extra fines latinae linguae aliquandiu exeundum.

§ 20. Quod si soni linguae latinae cum sonis graecae et sanscritae conferuntur, apparet in consonantem *d* duos sonos confluxisse : primum, consonantem *d* graecae, sanscritae et caeterarum arianarum (si germanicam exceperis), id est *d* linguae indo-europaeae; deinde, aspiratam mollem indo-europaeae *dh*, quae

conferatur *res donata*, *re donatus* ; *circumdatur urbi murus*, *circumdatur urbs muro*.

in sanscrita remanet intemerata, in graeca fit dura (ϑ, t-h), in caeteris vero arianis (zendica, germanica, slavica, celtica, latina), aspiratione amissa, ad *d* redigitur. Sic *d* latinum in vocabulo *duo* respondet indo-europaeo *d*, ut apparet ex graeco δύω, hibernico vetere *dáu*, slavico vetere *dva duva* (gotico *tvai*[1]), sanscrito *dvâu* (in vedis *dvá*), zendico *dva*.

Item *d* radicis *vid*, in verbo *videre*, indo-europaeum *d* repraesentat ut apparet ex : gr. Fοῖδ-α ; hibern. v. *fiss* = **vid-ti* « scientia » (Schleicher, § 170. 3 ; 173. 2); slav. v. *vêd-ětĭ* (vident); (got. *vait*); scr. *vaid-a ;* z. *vaêd-a*.

At contra *d* latinum ex indo-europaeo *dh* est mutilum in latino « *medius* », ex indo-europaeo *madh-ya-s* unde diffluxerunt : sscr. *madh-ya-s ;* gr. *μεθ-jo-ς in μέσσο-ς assimilatum (Curtius, 310) ; z. *maid(h)ya-*, slav. *mejdou* (ex. **med-you*[2] « in medio ») ; got. *mid-yi-s ;* item in *vidua*, ex eodem indo-europaeo *vidhavá* ex quo : got. *viduvô ;* slav. *vĭdova ;* sscr. *vidhavá ;* zend. *vid(h)ava*[2].

Hinc dubitatio, nonne forsan in his compositis, *abdere*, *condere*, etc., quae, quoad sensum, verbo τι-ϑέ-ναι respondent, lateat radix quae protulit hoc ipsum τι-ϑέ-ναι et quae in sanscrito sonat dhâ : da-dhâ-mi, τί-ϑη-μι ; a-dhâ-t, ἔ-ϑη-.

Rem ita se habere ipsis oculis manifestum facit verbum *crêdere ;* quod quum idem valeat atque sanscritum *çrad-dhá* (Schlegel, *Bhagavad gîtá*[3], 108 ; Bopp, § 632), apparet statim in **cred-dere* verbum *-dere* respondere sanscrito *dhá ;* sensus cum forma congruit, quum *çrad-dhá* sit « in *cord-e* ponere, ἐν καρδ-ίᾳ τι-θέ-ναι[4] », ita ut *-dere* in *cré-dere* idem valeat ac *-dere* in *ad-dere*, *ab-dere*, etc.

Hinc, quum radix *dha* graece θε sonet, fit verisimile, eam

1. In gotica et ceteris germanicis quae *inferiores* dicuntur, indo-europaeum *d* in *t* transit (conferantur in anglica hodierna *ten*, *tooth*, *tongue*, *tame*, *wit*, *sit*, *foot* quae respondent latinis *decem*, *dent-*, *dingua*, *domo*, *video*, *sedeo*, *ped-*.

2. Slavicum *jd* oritur ex *dy* (Schleicher, § 182. 4).

3. An old zand pahlavi glossary (ed. Haug), 5, 3.

4. Mémoires, II : *cred* est idem atque *cord-*, gr. καρδ-ία ; exstitisse europeum *cred* « cor » demonstrant slavicum *srĭd-ĭce* « cor », *srêd-a* « intima pars », goticum *hairt-an* (**hirt-an*, **hert-an*), hibernicum *crid-e*.

latine eadem vocali *ĕ* sonare, ita ut *dedere* sit non modo **dedare* sed et *de-dere* ex radice *de* (θε), et in compositis verbi vocalis *e* sit partim innata, non autem in omnes formas per vim φωνητικήν inducta (§ 5).

§ 21. Hic autem insurgere videtur ac reclamare ἡ φωνητική. Scilicet apud Latinos *non semper* antiquum *dh* in *d* attenuatur, sed tantummodo quum medium est, id est inter vocales positum; quoties vero vocabuli caput est, in *f* mutatur. Sic, quum sanscrito et indo-europaeo *madhya-s,* respondeat latine *mediu-s*, sanscrito et indo-europaeo *dhûma-s* respondet latine *fûmu-s*. Item graeco « θύρα » respondet latinum *fores;* graeco « θήρ », latinum *fera*. Hinc quum in radice *dha*, θε, aspirata sit in capite vocabuli, in latina lingua servari debuit, in *f* assibilata; quomodo igitur potuit in *d*, tanquam media, attenuari?

§ 22. Ad hoc respondent res ipsae utramque legem servatam revera fuisse : consonantem *dh* scilicet duplici modo immutatam, prout media aut initio posita esset; id est, prout in composito verbo aut in simplici. Quid enim? Vocabulum quod graece ἀπό-θετο-ς sonat, quam induere formam in latina debuit? Eo tempore quo *graeco-latina* lingua in duas divisa est, sonabat adhuc **apo-dheto-s*, nondum immutata antiquae aspiratae natura; neque enim verisimile est jam *dh* seu in θ induratum, seu in *d* mollitum, ita ut per duplicem mutationem ex illo θ in latina **dh d*, aut ex hoc *d* in graeca **t th* oriretur, quum facillime contra et graecum θ et latinum *d* ex antiquo *dh*[1] diffluere potuerint. In illo autem *prae-latino* **apo-dheto-s*, *dh* quum medium esset idem pati debuit quod *dh* in prae-latino **medhyo-s*, id est in *d* attenuari, ita ut vocabulum sonaret **apo-deto-s*, unde postea, solita vocalis radicalis attenuatione, **apo-dito-s*, *ab-ditu-s*. Item graeco-latinum **eni-dheto-s*, unde graecum ἔν-θετο-ς, factum est **eni-ditu-s*, *in-ditus*. Non quod putem et vocabula « *de-ditus*, *e-ditus*, *pro-ditus* caeteraque ex graeco-latinis formis orta esse quae graeca lingua amiserit : potuit enim latina, ubi enata sunt *abditus* aut *inditus*, ex omni praepositione novum hujus generis et hujus significationis compositum ut libuit informare; caeterum ubi in aliquot compo-

1. De graeca induratione mollis aspiratae, vide G. Ascoli, Fonologia, § 31.

sitis, participium « datus » cum participio **dheto-s*, **detos-* e radice *dha* (θε) coaluit; statim in omnes formas et in omnia composita significatio radicis *dha* irrepsit[1]. Ipsum simplex penetravit : in juxtaposito *circumdare*, *dare* fit quoad sensum τιθέναι : « aer omnibus est rebus *circumdatus adpositusque* (Lucr., 6. 1035, ed. Munro).

Quum in compositis Latini verbum *dare* agnoscerent, ubi compositum dividebant, pro simplici verbo ponebant *dare* cum significatione « ponere »; quod potissimum factum est quoties-cunque agebatur de hujusmodi transpositione quae non fieret sine datione, ut in *vendere, venum dare;* hinc, etiam sine datione, *pessum dare*, *praecipitem dare*. Exemplum sanscriti *parâ-dâ,* latine *perdere*, indicare videtur non solum ex τοῦ τιθέναι ad τὸ διδόναι, sed etiam ex τοῦ διδόναι ad τὸ τιθέναι sermonem facile transiisse.

§ 23. Haec de radice *dha* in compositis. In simplici vero verbo, *dh*, quum initialis esset, in *f* assibilari debuit, ita ut ex *dhă* fieret *fă*, *fĕ*.

Haec est radix quae agnoscitur in *fa-ber*, *fa-mul*, *fa-c-io*, sensu aliquantulum immutato, quippe quae jam non actum *ponentis* indicet, sed *agentis*, *facientis*, quod nec mirum nec latinae linguae proprium. Neque enim mirum est τὸ ποιεῖν per τὸ τιθέναι indicari, quum « facere » nihil aliud sit quam « certo modo ponere, statuere, disponere »; nec non pleraeque indo-europaeae linguae, per illam radicem *dha* τὸ ποιεῖν expresserunt. Hinc in anglo-saxonica : *dô-n* « facere », *dô* « facio », *dide* « feci » (anglica hodierna : *I do, I did*); in veteri teotisca : *tuo-n* « facere », « *tuo-m* » (facio); *tât-i* feci (hodierna *tun*, *tât*); in omnibus germanicis, in conjugatione quae *infirma* dicitur, ad informandum perfectum tempus additur θέματι perfectum hujus radicis; sic goticum *sôk-ya-n* « quaerere » (recentiori teotisco *suchen*, anglico *seek*) fit in praeterito *sôki-da*(*d*), *sôki-dêdum* « quaesivi quaesivimus », id est « τὸ quaerere feci, fecimus »; — in celtica *de-nim* « facio »; — slavica utrumque sensum simul

1. In perfectis eodem modo potuerunt in unum coalescere *da* et **dhe;* radicis enim *dha* perfectum erat **dhedh-*, unde in compositis ut **apo-dhedh-it* factum est **apo-ded-it*, abdidit.

retinuit, ita ut *dê-yõ* valeat et « pono » et « facio » ; item zendica ; in ipsa sanscrita, praesertim in vedica, radix *dha* saepe ad τὸ ποιεῖν inclinat, et *dhâ-tar* omnino zendico *dâ-tar* « creator » respondet eumque indicat qui omnia *disposuit,* omnia *fecit* (cf. J. Darmesteter, Ormazd et Ahriman, pp. 23, 46).

Ex hac radice *dha*, latine *fa* « ponere, facere » oritur *fa-c-io,* in quo immorari aliquantulum decet.

Plures indo-europaeae linguae quasdam radices, aut in nonnullis, aut in omnibus formis, per adjunctionem vocis consonantis augent (Curtius, 62, sq.) ; sic radix θε θη aoristo priori κ accipit, unde ἔ-θηκ-α, quanquam nusquam apparet, nec in graeca lingua nec in caeteris, *k* esse temporis aoristi indicem : item radix δο δω in aoristo fit δωκ (ἔ-δωκ-α)[1] ; radix ἱη fit ἡκ, id est jηκ (ἧκ-α). In sanscrita pariter, e radice *dâ*, quae δω repraesentat, oritur altera radix *dâç*, adjunctione consonantis *ç* quae semper graeco *k* respondet ; item in zendica plures radices per *ç* augentur, ita ut juxta *ĝa-m* « venire » oriatur *ĝa-ç*, juxta *shu* « ire » *shu-ç ;* ejusdem naturae esse videtur *c* in latina voce *ja-c-io,* cui sensu quidem respondet ἵη-μι, forma vero, neglecta vocali, ιηκ- ; eamdem agnoscit originem radix *fac-,* quae graeco θη-κ ita respondet ut, in graeco verbo consonans temporis sit propria, in latino cum radice in unum coaluerit[2].

1. In dialecto cyprica, nuper rara cum felicitate Graeciae vindicata et addicta, κ illud radici cohaesit (Curtius, St. VII, 248) ; hinc verbale thema δωκο : to-ko-i-je- | pa-si-le-y-s(e)- | ka-s(e)- | a-p(o)-to-li-s(e) | o-na-si-lo-i- | a-ti- | to- | a-r(a)-ky-ro- | to-te- | a-py-ta-i | za-i- | ta-i-pa-si-le-vo-s(e), quod transcribunt Deecke et Siegismund (l. l. 243) : δωκοίη βασιλεὺς κὰς ἁ πτόλις Ὀνασίλῳ ἀ(ν)τὶ τῶ ἀργύρω τῶδε ἀπὺ τᾷ ζᾷ τᾷ βασιλέϝος « det rex et civitas Onasilo, pro pecunia ista, ex terra regia... »

2. Ex radice *fa*, manant etiam, ut videtur, oscicum **faama* (*fâ-ma) « domus », unde *faamat* « habitat » (Aufrecht et Kirchhoff, die umbrischen Sprachdenkmæler, I, 76) ; latinum **fă-ma*, unde *fa-mul*, *fa-mulus*, *fa-milia* (cf. gallice « *le domestique* » ; sic in sanscrita lingua, e radice *dhâ* fit *dhâ-man* « sedes ». Contra Corssen (Kuhn Zeitschrift, 22, 289, sq.), qui negat italicum *fa*, *fa-c* radici *dha* respondere, agnoscitque eam tantummodo in compositis *-dere* (ab-dere, etc.). Huc referatur quoque *fa-ber* (Curtius, 239) ; contra Fick², 368, qui ponit radicem europaeam *dhabh*, *dhab* « passen, fügen, schmücken », unde lat. *fab-re*, *af-fab-re* « zierlich », *fab-er* « Werkmeister, Bildner » quum *faber* sit slav.

§ 24. Radix vero nuda, quae graecae θε respondeat, non italicis linguis ignota est. Huc retulerim umbricum *feitu* « facito », quod oritur ex radice *fe* secundum quartam conjugata, ita ut *feitu* sit contractum ex **fe-ii-tu ;* cujus conjugationis in radice *dha* slavicum est exemplar *aê-ya-ti* « facere » ; huc umbricum *fe-ia*[1] « faciat », quod est graecum θε-ίη. Huc etiam latinum *fio* ex **feio*[2] *;* cujus sensum olim fuisse activum docent satis et *fieri* et obsoletae formae *fîtum est, fîtur, fiebantur*, ita ut *fito, fiat* significaverint olim in latina idem quod in umbrica *feitu*, *feia*, id est « *facito, faciat* ». — Ubi vero verbum *facio* invaluit et radicem *fe-* expulit, tum demum *fio* ex activo sensu ad passivum, vel potius neutrum transiit.

Ex hac radice *fĕ, dhĕ*, verbum *dere* in compositis (§ 5).

§ 25. Quae adhuc indagata sunt, sic summa colligenda sunt :

1° Est in latina lingua radix *dă* (dare) ;

2° In compositis, cum hac coalescit radix *dĕ*, olim *dhĕ*, *dha*, « ponere »;

3° Haec altera radix *dĕ*, olim *dhĕ*, *dha,* simplici verbo conjugata, formam *fe, fac* affectat, sensu *facere.*

Hinc sequitur, radicem *dha* in compositis sensum antiquum servasse, in verbo simplici novum explicuisse ; quod effecit ea quam dicunt « vim partitionis » : haec est scilicet linguarum natura ac lex ut, quoties una et eadem forma in duas dividatur, utraque sibi novam significationem creet, ita ut sensus simul cum forma, et mens cum corpore fiat duplex ; hinc ubi radix *dha* aliam formam induit in « addidit, abdidit », etc., aliam in *fa-c-io, fa-ber, fio*, neque sentiri jam potuit unam et eamdem radicem in

dob-rŭ « schoen, gut » ; cf. slav. *dob-a,* « opportunitas », got. *-dab-an*, *-dob* « passen » : non negaverim satis inter se congruere quoad sensum *fabre* et *dobrŭ ;* sed in *fabre* hic sensus non innatus est ; nec *faber* aliud est quam « ouvrier », quanquam « faber », ut « ouvrier », potest per contextum fieri « habile ouvrier » ; « *fabre* factum » = « fait *de main d'ouvrier* » ; ars subauditur, non in ipso vocabulo exprimitur.

1. Non quod umbrica radicem *fac* ignoret, ut apparet ex *fakust*, *fakurent*, *façia*, *façiu*.

2. Cf. Curtius, *Grundzüge*, 239 (ubi vero ponitur **fa-io*) *:* contra Corssen (II, 739), minus apte, ex radice *fu*.

utraque serie vivere, quum prior series veterem sensum servasset, facillime posterior evagata est atque in diversum abiit.

IV.

De verbo *dare* cum δίδωμι comparato.

§ 26. Nunc vero, quum latini verbi *dare* conjugatio enucleata sit, et manifestum fiat radicem esse *dă*, quae primariam seu radicalem sequatur conjugationem, si linguam quae origini latinae proxima est respicimus, apparet ibi hanc radicem longe aliter tractatam fuisse.

Graeca scilicet habet δί-δω-μι, δί-δω-ς, δί-δω-σι, δί-δο-μεν, κ. τ. λ. ita ut verbum graecum a latino dupliciter differat : primum, quod *reduplicationem* (vocabulo uti liceat) patitur, tum quod habet vocalem *o* in locum vocalis *a*.

1° *De Reduplicatione.*

§ 27. Hanc reduplicationem non esse graecae propriam, sed plerisque indo-europaeis et ipsi indo-europaeae, docent cum graeca consentientes slavica, sanscrita, zendica.

In slavica enim radix est *dad;* scilicet, ex consuetudine reduplicatio *da-* cum consonanti radicali coaluit, quumque, exempli gratia, *dadētĭ* (ex **dadentĭ*) « δίδουσι » tam ex *da* cum reduplicatione (*da-da-nti*), quam ex *dad* oriri posse videretur, hinc radix *dad,* obsoleto in reliqua lingua reduplicationis usu, paulatim irrepsit, quae conjugatur simplicis verbi vice ; hinc : *dad-u*, διδούς ; *dad-omŭ*, διδόμενος ; *dad-éaχŭ*, ἐδίδων ; *dad-imŭ*, διδῶμεν [1]. Hinc in indicativo *das-tĭ* (δίδωσι), *das-te* (δίδοτε), *das-ta* (δίδοτον), in quibus secundum legem, slavicae et graecae communem, *d* in *t* offendens, in *s* convertitur, ita ut ex **dad-tĭ*, **dad-te*, **dad-ta* fiat *das-tĭ*, *das-te*, *das-ta*. Ejusdem modi vis fecit *da-mĭ*, (δίδωμι), *da-si* (δίδως), *da-mŭ* (δίδομεν) ex **dad-mĭ*, **dad-si*, **dad-mu*.

1. Graecum hic slavico apponitur, ad illustrationem significationis, non formae.

Sanscrita duplex θέμα habet; prius (in singulari) cum reduplicatione et cum radice integra, unde : *da-dâ-mi*, *da-dâ-si*, *da-dâ-ti* quae ad litteram respondent graeco δί-δω-μι, δί-δω-ς, δί-δω-σι; alterum (in plurali) quod, ut in slavica, *a* radicali suppressa, consonantem radicis cum reduplicatione in unum cogit, unde : *dad-mas*, *dat-tha* (pro **dad-tha*), *dadati* quae respondent slavico *dad-mŭ*, *das-te* (pro *dad-te*), *dad-ętĭ* [1].

Zendica quoque reduplicat radicem ita ut cum sanscrita dicat *da-d(h)â-mi*, *da-d(h)âi-ti* (**da-dâ-mi*, **da-dâ-ti*, δίδωμι, δίδωσι), aut cum slavica *daç-ti*, (ex *dad-ti*, slav. *das-tĭ*).

§ 28. Hanc reduplicationem latina lingua omnino ignorat; neque enim huc referendum est perfectum *dedi*, in quo reduplicatio est *temporis*, ut in *pe-per-i*, non autem *thematis*, ut in *gi-gn-o*. Quam tamen conjugationem, quanquam nullum hujus vestigium latina lingua servavit, ei semper defuisse haud verisimile est, quum omnes caeterae linguae sequantur : imo ad urbis portas, haec vivit adhuc. Umbrica enim dialectus habet *deḍa* (*dersa*), ubi latina *det;* teḍtu (*dirstu*) ubi latina *dato; diḍans diḍas* (*dirsans dirsas*) ubi latina *dent* [2]*;* quae formae latine sonarent **did-at*, **did-ito*, **did-ant ;* item oscica : *didest* « dabit », forsan etiam *didet* « dat » = *διδ-ετι. (Sophus Bugge, *Kuhn*, *Zeitschrift*, 22, 405).

§ 29. Ut vero posset vetus haec conjugatio in latina negligi et aboleri, necesse erat hanc non unicam fuisse, et fuisse praesto alium conjugandi modum cujus in affinibus linguis vestigia invenire liceat. Hujusmodi vestigia in graeca lingua nulla video, nihil quod *da-t*, *da-mus*, etc. repraesentet. Altius igitur repetamus; slavica declarare videtur non latinae soli directam conjugationem in radice *da* fuisse notam. Quod si enim pleraeque formae redu-

1. Neglecto nasali sono qui in sanscrito deest. — Haec thematum cum numero conversio in graeca fit quoque, quanquam clare minus, quum vocalis radicalis contrahatur modo, non tollatur : hinc in singulari διδω-, in plurali διδο-.

2. Bréal, Tables 326, 373. In umbrica lingua *d* media voce sonum quemdam peculiarem obtinet qui litteris latinis notatur per *rs*, etruscis per signum quod transcribi solet *ḍ*; *teḍtu* sonabat *deḍtu*; vetus enim umbricum molles consonantes a duris in scriptura non discernit.

plicationem arguunt, nonnullae sunt quae alio ex fonte manent et radici purae ac nudae suffixa apponant. Hujusmodi sunt infinitivum *da-ti*, supinum *da-tŭ*, quae ex *da*, non ex *dad-* oriuntur, ex quo exstitisset **das-ti*, **das-tŭ ;* quanquam fateor objici posse *da-ti*, *da-tŭ* non esse revera verbales formas, sed nomina in verbum inducta, nec quidquam hinc colligendum quoad conjugationem; ad germanicam vertamur. Hic quidem *da* « dare » deest; adest vero *dha* « ponere », quumque utraque radix eamdem conjugationem sequi soleat, ut apparet ex graeco δί-δω-μι, τί-θη-μι ; ex sanscrito *da-dâ-mi, da-dhâ-mi ;* ex zendico *da-d(h)âmi* (dadâmi), *da-dhâ-mi* (dadhâmi); ex slavico **da-d-mi* (*dami* « do »), **de-d-iõ* (*dejdõ* « pono »); verisimile est ita res se in germanica habuisse, ut radicis *dha* conjugatio amissae radicis *da* conjugationem referat : illa autem eadem est quae latini *dare*, ita ut *quoad conjugationem* conferre possis : vetus teotiscum *tuo-m*, *tuo-s*, *tuo-t*, *tuo-mês*, *tuo-t*, *tuo-nt*, cum latino (*do*), *da-s*, *da-t*, *da-mus*, *da-tis*, *da-nt* (De teotisca diphthongo *uo*, v. i. § 31).

Si tandem usque ad sanscritam regredimur, docet nos Indorum grammaticorum princeps Pâṇini directe conjugari radicem *dâ*, hujusque conjugationis veterrimum sanscritae linguae monumentum Rig Veda exempla latinis formis omnino consentanea tradit : *dâ-ti*, *da-t ; dâ-tu*, *da-to ; dâ-ta-s*, *da-tu-s ; dâ-tu-m* (infin.), *da-tu-m*[1] *;* quorum exemplorum vis firmatur similibus in radice *dhâ* formis, ut : *dhâ-ti*, *dhâ-s* (ponas), *dhâ-t* (ponat), *dhâ-ma* (ponamus), *dhâ-tu* (ponito), *dhâ-tam* (ponite ambo), etc.

Zendica item utramque conjugationem novit, nec modo cum graeca *da-d(h)âi-ti* (δί-δω-σι) habet, sed cum latina quoque *dâi-ti* (dat); hinc etiam *dâi-dî*, *dâhvâ*, *dâ-mâ*, *dâ-tâ*, *dâ-tô* (da, demus, date, datus) ; item in media voce *dâoṅhê* (**dâ-sê*), *dâi-tê* (δίδοσαι δίδοται).

§ 30. Quum igitur primariae conjugationis, quae radicem *da* in latina lingua regit, sint in slavica et germanica indicia, in sanscrita et zendica exempla, concludere et licitum et necessarium est in lingua indo-europaea et hanc conjugationem exstitisse, ita ut radix *da* flecteretur seu primarie, seu reduplicative ; quarum conjugationum, hanc postea praevaluisse in sanscrita, zendica,

1. Quoad quantitatem, cf. infra, § 31.

slavica, graeca, et in aliquot italicis dialectis ; illam autem, in slavica et in graeca oppressam, in latina solam regnasse, altera oppressa. Ideo autem haec oppressa fuit, quia reduplicationis usus jam non in linguae communi usu erat : neque jam enim intelligit Romanus in *gignit*, *serit*, *bibit*, esse radicem reduplicatam, nec sentit « *si-st-it* » eadem ex materia factum qua « *st-at* ».

Ipsius autem hujus verbi *sta-re* et reduplicatae formae *si-ste-re* exemplum, quid in *dare* acciderit, sinit conjectari : fuit certe in *proto-latina* lingua verbum **didere*, eodem modo formatum quo *si-st-ere* et respondens umbrico *de-ḍ;* quum vero *stare* et *sistere* suam sibi significationem fecissent, potuit vivere utrumque ; quum contra **di-do* et *do* unam eamdemque rem indicarent, et, ut ita dicam, uno eodemqne pabulo viverent, factum est « struggle for life », *de vita certamen;* debuit alterutrum alteri cedere ; ea vicit forma quae validius in certamen armata erat, id est quae circum se plures habebat surculos, e se enatos, quippe quae saepius loquentium labris, audientium auribus occurreret ; vincere scilicet debuit forma simplex quam protegebant omnia illa vocabula e radice nuda orta, *da-tor*, *da-tio*, etc. et alia vocali, *do-num*, *do-s* [1], etc.

2° *De Vocali.*

§ 31. Ad vocalem transeamus. Latina est *ă*, graeca ω, ο.

Hic vero latinam indo-europaeae propiorem stetisse quam graecam statim apparet. Illa enim neque *o* neque *ó* noverat, quae vocales, ut *e* et *é*, tantummodo postquam lingua indo-europaea in duas scissa est, asiaticam et europaeam, ex antiquo *a*, *á* exortae sunt : erat igitur radix indo-europaea *da*, quam latina, quoad vocalis naturam, non mutatam refert ; quae fuerit ejus *a* quantitas, clarum minus : asiaticae enim linguae longam ubique habent : *dâ-ti* (dat), *dâ-tar* (dator), *dâ-na-m* (donum); sunt tamen in Rig Veda formae imperfecti quae radicem *dă* arguunt : *a-da-m*, *a-da-s*, *a-da-t*, quarum in locum ex radice *dâ* expectandum fuit *a-dâ-m*, *a-dâ-s, a-dâ-t* [2]. In europaeis linguis sunt item formae

1. De quibus, vide infra, § 31.
2. Addatur et *da-tra-m* « donum » quod graece sonaret δο-τρο-ν.

plures quae antiquum *ă* declarent : hujusmodi sunt in graeca, extra conjugationem, δό-σι-ς, δο-τήρ, δο-τό-ς, δο-τέος, in ipsa conjugatione, δο-ίην, δο-ί-μην, δό-τω, δό-τε, δό-ντ-ος, ἐ-δό-μην, δό-μενο-ς, δο-θή-σο-μαι ; huc etiam trahendae reduplicatae formae, quum alternis vicibus ponatur δι-δω et δι-δο ; prior autem in activo tantum singulari indicativi et imperfecti adhibeatur, altera in caeteris, ita ut appareat in plerisque casibus radicem esse δο, id est fuisse olim *dă*.

In germanica, quum *da* « dare » desit, tamen *dha* « ponere » indicat exstitisse simul radicem cum vocali *a* et radicem cum vocali *o;* quum enim vetus teotiscum habeat *tuo-m*, *tuo-s*, *tuo-t*, etc. (§ 29), in quibus *uo* ex antiquo *ó* procedit[1], quod revera exhibet anglo-saxonicum *dó* « facio », *dó-n* « facere »; *a* remansit in *tâ-t* (recentius scriptum *That* « actio ») [2].

In slavica, sola vocalis *a* apparet ; *da-ti* (dare), *darŭ* (donum), *da-ya-ti* (dare) ; etiam in reduplicata forma **dad-mĭ*, *damĭ* (do) ; sed quae sit vocalis quantitas, incertum.

Latina igitur lingua non una ex europaeis antiquam vocalem *a* servavit, et quoad *quantitatem* non minus fidelis apparet quam quoad *qualitatem* : non enim sanscrita modo vocalum *ă* arguit, verum etiam graeca per ο. Erat in indo-europea radix *dă* et radix *dâ;* Asia et Germania *dă* expulerunt ; Graecia utramque servavit ; Roma priorem modo in conjugatione.

§ 32. Ex his quae praefati sumus apparet in europaea lingua *da* divisum fuisse in *da* et *do; do* in graeca praevaluisse, *da* in latina : non desunt tamen quae in latina ex radice *do* repetenda sint. Haec sunt in primis : *dó-nu-m* quod repraesentat sanscritum *dâ-na-m;* **dó-ti-s*, *dó-s* quod repraesentat vedicum *dâ-ti-s* (munus, oblatio) ; *-dó-t* in *sacer-dó-t,* in quo acutissime deprehendit Bréal veterrimam participii formam, ita ut *sacer-dó-t* nihil aliud sit quam ὁ-*sacra-dans* (Mémoires, II, 191). Quum ita latina exhibeat aut *dă* aut *dó,* graeca autem aut *do* aut *dó,* slavica tantummodo *da*, sanscrita *da* aut *dâ,* licet hinc concludere :

1. Cf. got. *brôthar*, vetus teot. *bruoder*, hodie *bruder* (Bopp, § 69).

2. Hibernica vetus habet pariter *a : dán* « donum » (*á* = *â*, Schleicher § 71).

1° Indo-europaeam habuisse *dă* et *dâ;*

2° Europaeam divisisse vocalem *a* in *a o*, ita ut haberet *dă dâ, dŏ dô;* unicuique deinde linguae hanc aut illam vocalem electam fuisse : latinae *dă dô*, graecae *do dô*, slavicae *da* (*dă?*) ; quibus in formis brevis, quibus longa praeferretur, lingua quaeque ad libitum non stricte decrevit : hinc in latina *dă-tor* et *sacer-dô-s;* in graeca δω-τήρ et δο-τήρ; in latina *dô-nu-m;* in graeca δό-σι-ς et δώ-τι-ς (ap. Hesychium).

§ 33. In radice *dha* similis divisio facta est : graeca habet tantummodo *e*, brevem aut longam : θε, θη; germanica habet *â, ê, ô : â* in veteri teotisco *tâ-t*, *ê* in gotico *dê-ds, ô* in anglo-saxonico *dô* et in veteri teotisco *tuo-m* ex **tô-m* (vide supra); slavica habet *ê* in *dê-ti* « ponere », *dê-ya-ti* « facere », *dê-lo* « opus » ; habuisse *e* videtur in *dejdõ* (ex **ded-yõ*) « pono » ; celtica habet *e : de-nim* « facio ».

Italica in simplici verbo *fa-c-io*, *fa-ber* habet *fă*, servata radicis pura vocali; habuit vero etiam vocalem *e*, τῷ graeco ε (in θε) respondentem, habuit scilicet radicem *fe* et in compositis radicem *-de* (§ 24).

Extra conjugationem fuisse et *o* declarare videtur *ab-dô-men* quod in « Etymologico linguae latinae Lexico » agnoscit Bréal compositum ex *ab* et *dômen*, sanscrito *dhâ-man*, ita ut *ab-dômen* hoc sit quod retro positum est, ut si dicas *re-pos-ta*, ἀπο-τιθέμενον.

§ 34. Ex hoc capite colligamus :

1° Radicem *da* « dare » occurrere in latina lingua cum vocalibus *a ô; a* in conjugatione [1], *ô* extra conjugationem.

2° Radicem *dha* « ponere » cum vocalibus *a e* (*o?*) *; a* in radice aucta (fac) ; *e* in conjugatione, (*o* extra conjugationem) [2].

3° In radice *da*, cohaerere latinam linguam, quoad vocalem, cum sanscrita et indo-europaea ; in radice *dha* cum graeca et plerisque europaeis.

1. Et in vocabulis quae cum verbo stricte cohaerent (*dator*, *datio*).

2. In « sacer-dô-s » potest esse *dô-s* tam « qui facit, disponit » quam « qui dat », id est manare ex *dha*, quam ex *da*.

V.

DE OBSOLETIS FORMIS.

Ad obsoletas formas transeamus : I. *danit ;* II. *duim.*

I.

§ 35. Sunt obsoletae formae ***danit***, ***danunt***, ***danam***, quae thema ***dane*** (tertii ordinis) arguunt.

Earum formarum haec est ratio, ut radici ***da*** addatur suffixum ***ne ;*** ita ut ***dă*** eodem modo tractetur quo radices ***i***, ***cer***, ***li***, ***ple***, ***qui***, ***si***, ***sper***, ***ster***, ***tem***, unde ***prod-i-nunt***, ***cer-nunt***, ***li-nunt***, ***ex-ple-nunt***, ***ne-qui-nunt***, ***si-nunt***, ***sper-nunt***, ***ster-nunt***, ***tem-nunt*** (***Schleicher***, § 293, IV), et eadem ratione dicitur ***dant*** et ***da-nunt***, qua ***-ple-nt*** et ***-ple-nunt***, ***e-unt*** et ***i-nunt***.

Haec autem radici additio consonantis ***n*** in indicativo praesentis et in temporibus quae inde manant non propria est latinae linguae ; graeca item agit, quum dicat ἔ-πι-ν-ον et ἔ-πι-ον, ἔ-καμ-ν-ον et ἔ-καμ-ον, ἔ-δακ-ν-ον et ἔ-δακ-ον, ἔ-τεμ-ν-ον et ἔ-τεμ-ον, etc. ; slavica pariter in ***dvig-nō*** « moveo » e radice ***dvig*** (***dvig-ŭ*** « movi ») ; gotica in ***fraih-n-a*** « posco » e radice ***frah*** (***frah frêhum*** « poposci poposcimus »). Omnibus in his exemplis, ***n*** est reliquum ex antiquiori syllaba ***no***, seu ***ne***, quae, quum ejus vocalis terminationis vocali elideretur, ad ***n*** reducta est : indo-europaea forma erat ***-na*** quae in vedicis formis apparet ut ***gṛih-ṇa-tai*** « capitur » aut « capit sibi » (-natai = gr. -νε-ται in τέμ-νε-ται) ; ***agṛih-ṇa-ta*** « capiebatur » aut « capiebat sibi » (***-na-ta*** = gr. -νε-το, in ἐτέμ-νετο).

§ 36. Restat quaerere num latina ipsa lingua propria vi, ac sponte sua, radicem ***da-*** cum consonanti ***n*** conjungere agressa fuerit, an θέμα ***da-n*** ex antiquioribus temporibus tanquam heredium acceperit.

In graeca, in slavica, in germanica nihil esse videtur quod radicem ***da-n*** arguat[1]. In celtica, radix ***de*** « ponere » (= ***dha***, θε

1. Nisi forte huc accensendum graecum δάνο-ς quod sit ipsum latini verbi θέμα.

« ponere »), conjugatur cum affixo *n*, id est, ut latinum *da-no;* quum autem *da* et *dha* eodem modo flecti soleant, hinc sequi videtur et *da* « dare » ita flecti debuisse.

In sanscrita nihil hujusmodi. Iranicae dialecti non item. Zendica quidem novit modo primariam aut reduplicativam conjugationem, *dâi-ti* aut *da-dhâi-ti;* persica recentior hanc modo (*de-hem* ex *da-dhâ-mi*[1]), ambabus radicibus *dâ* « dare » et *dhâ* « ponere » in unum coactis. Armeniaca autem lingua latinae hic proxime accedit. Armeniaca quidem, quanquam ut caeterae iranicae *dh* in *d* attenuat, ambas tamen radices discrevit, quum *d* initio vocabuli in *t* indurare soleat. Hinc *dâ* « dare » fit *ta*, infinitivum *ta-l.* Cujus, quoad praesens conjugationem negligamus, quae non huc pertinet (v. i. § 44) : at vero *da* « ponere » ad eum modum flectitur ad quem in latina *da-no* (do) ; ita ut conferri possit, *quoad conjugationem*, armeniaca cum latina : quod ex sequenti tabula apparebit :

Armen.	Lat.
d-n-em	**da-n-o*
d-n-es	**da-n-is*
d-n-ê	*da-n-it*
d-n-emq	**da-n-imus*
d-n-êq	**da-n-itis*
d-n-en	*da-n-unt*

Hanc consonantem *n* in armeniaca, ut in celtica et in latina adventitiam esse ac propriam indicativi, non radicalem, manifesto declarant tempora aoristi quibus, ut fieri debet, evanescit : *e-di, e-di-r, e-d, e-da-q, e-di-q, e-di-n*[2].

§ 37. Hinc, si non affirmare, certe conjectari licet hanc cum consonante *n* conjugationem non fuisse a latinis primum ad radicem *da* conversam : obsoletae enim formae non a lingua quae

1. In *deh-em*, *h* non, ut vulgo putatur, *dh* repraesentat ; orthographicum est ; *d*, inter vocales positum, evanuit ; inde vocalium concursus (*de-em*), quae ut separatae ac distinctae maneant, aspirationis signum inseritur (cf. in gallica *tra-hir* pro *tra-ïr*, ex *tra-d-ere* **tra-ere*) ; eodem modo orta sunt *ni-hâden*, id est *ni-âden*, ex **ni-dâden* et *khvâh-em* (volo), id est **khvâ-em* ex **khvâd-em* (rad. *svâd*, ἡδ).

2. Petermann, *Grammatica linguae armeniacae*, p. 226.

illas perire sinit inventae sunt, sed ex remotiori tempore manant : hae formae *da-n-o da-n-unt* latina lingua multo antiquiores jure videri debent, ac sine temeritate usque ad indo-europaeas **da-nâmi* **da-nanti*, cum quibus vivebant sororiantes formae **dha-nâmi* **dha-na-nti*, referri possint. Quae themata *da-na*, *dha-na*, thematibus *da dha*, *dadâ dadhâ*, in plerisque linguis obruta, aliquibus tantummodo indo-europaeae terrae angulis aliquem vitae spiritum servaverunt.

§ 38. Ex hoc et proximo capite colligatur : radicem *da* « dare », quae directe flectatur, flexam fuisse quondam et cum reduplicatione et cum suffixo *n* : quae tres conjugationes jam in indo-europaea lingua radicem *da* regebant. In latina lingua, radix *sta* tres easdem sequitur, ita ut flectatur :

1° Ut *da* primarie : *stâ-re, stâ-mus*, ex antiquioribus **stă-re*, **stă-mus*, quum radix sit *stă* (*stă-tor*, *stă-tio*) ;

2° Cum reduplicatione, ut *da* in italicis (praeter latinam) dialectis : *si-sto* quod respondet umbrico *di-ḍo*, *de-ḍo* ;

3° Cum suffixo *n*, ut *da* : *-stă-n-o* (in *de-stĭ-no* ; *ob-stĭ-no*), quod respondet latino *da-n-o* [1].

Quarum unam radix *da* in vulgari lingua retinuit, quum tres formae *do*, **dido*, *dano* unam eamdemque significationem haberent (§ 30) ; vixerunt *sto*, *sisto*, *-stano,* quia unaquaeque suam sibi fecerat, ut vita propria vivere posset. Praeterea radix *de* flectitur cum suffixo *ie* (§ 24).

II.

§ 39. Sunt obsoletae e radice *du* formae : *duim*, *duis, duit*, *duint*, *adduit*, *creduis*, *creduit*, *perduit*, *venumduuit*, *reconduit, interduo*, *concreduo*, *arduuitur* [2].

1. Thema *sta-n-* esse indo-europaeum docent slavicum *sta-n-ŏ*, *sta-ne-shi*, *sta-ne-tĭ*, *sta-nŏ-tĭ* = *-sta-n-o*, *-stanas* (an *stanis*?) *-stanat* (an *stanit?*), -stanant (an *stanunt?*) ; forsan vetus teotiscum *sta-n-da* « sto » (quanquam incertum num exstiterit ex **stad* [cf. hibern. *stadaim* « sto] interposita nasali, an ex concursu formae **stad* cum forma **stan*) ; zendicum *fra-çta-nv-añti* (Yasht, 10, 20) « in fronte stant » ; osseticum *çiçtin*.

2. Bellona, si hodie nobis victoriam *duis*, ast ego tibi templum

Duae sunt res hic considerandae : radix et desinentia.

Quoad desinentiam nihil incerti. In *adduam*, *creduam*, suffixum idem est quod in *legam*, *metuam*, id est subjonctivi in tertia; *adduam*, *creduam* oriuntur ex verbis *ad-duere*, *cre-duere*, id est ex radice *du*, tertiam conjug. secuta.

In *adduim*, *adduis*, suffixum est *i-m*, *i-s*, *i-t*, idem quod in *s-i-m*, *vel-i-m*, *fax-i-m*, aliisque ; cujus origo plane nota est, quum antea sonuerit *-iê-*, ut apparet ex *s-ie-m*, *s-ie-s*, *s-ie-t*, quod repraesentat optativum ἐ(σ)-ίη-ν, ἐ(σ)-ίη-ς, ἐ(σ)-ίη : hinc *du-i-m* nihil aliud est, *quoad formam*, quam graecum δο-ίη-ν [1]. Quoad radicem, num *du* in *du-i-m* idem sit ac δο- in δο-ίη-ν magis incertum.

Curtius, non sine dubitatione, subjicit *du* ex *do* attenuatum esse, ut *du-i-m* ex **do-i-m* oriatur. Fick radicem *du* agnoscit jam in indo-europaea lingua a radice *da* separatam.

§ 40. Ante omnia statuamus esse in latina lingua radicem *du ;* quae num latina an *prae-latina* sit postmodo videbimus. Est inquam *latina* radix *du :* neque enim, ut concedatur *duim* ex **dŏim* oriri, possint eodem modo enucleari *du-ere*, *du-itor*, *du-itur*, quae meram et veram radicem *du* produnt : quam per errorem irrepsisse ex *du-im* nemo contenderit, quum hae sint veterrimae formae et umbrica dialectus consentaneas formas exhibeat ; neque enim reduplicatam modo radicem *diḍ* affert, sed

voveo (Liv. X, 19, 17). — Si qui hominem liberum dolo sciens morti *duit*, paricidas esto (Fest., p. 221). — Si pater filium ter *venumduuit*, filius a patre liber esto (XII tab. IV. 2 ; Schœll, p. 125, 83 sq.). — Si quis magistratus pondera minora majoraque faxit jussitve fieri, dolumve *adduit*, quo ea fiant (Fest., p. 246). — Si qui palmam ambissint histrionibus... sive adeo aediles perfidiose quoi *duint*, sirempse legem iussit esse Iuppiter (Plaut. Amph. Prol., 69). — Nunquam edepol mihi quisquam..... *creduit*, ni ego ero maiori vostra facta denarravero (Pl. Truc., 2. 2. 51). — Dum pereas, nihil *interduo*, aiant vivere (Pl. Capt., 694, ed. Fleck.). — Qui coronam parit ipse pecuniave ejus [honoris] virtutisque ergo, [si] *arduuitur* ei [parentique ejus, se fraude esto] (Tab. X. 7, Schœll.). De his aliisque exemplis, v. Corssen, II, 402, sq.

1. Vult Corssen (l. c.) *duis*, *duit*, etc. esse quoque mera indicativa. Ita fuerit : nihil ad rem de qua hic agimus.

radicem *dov*, unde *pur-dov-itu* (purtuvitu, purtuvetu, purtuvies)[1]. Hinc in latina ipsa *assi-duus* ex **assi-dov-us* (ab aere dando). Adeo vera et innata est haec vocalis *u*, ut in *b* per praecedentis consonantis casum indurari queat. Ut enim ex *du-is*, *duellum*, *duellona, Duellius*, indurantur *bis*, *bellum*, *bellona*, *Bellius*, ita in hujus *du* radicis derivatis. Etenim ex *du-ere* derivandum mihi videtur *du-onus* quod primo, participii more[2], « eum qui dat » indicavit, hinc *liberalem*, *bonum*[3]; ex quo *du-onus* ortum est *b-onus*. Hinc etiam *beatus* « dives » : opulentissima et beatissima civitas (Cic.); — ornatus ... hominis non beatissimi suspicionem praeberet (Nepos Ages. 8. 2) ; *beare* est « donare » : cœlo Musa beat (Hor., Od. 4. 8. 29) ; — Fundet opes, Latiumque beabit divite lingua (Ep. 121. 75) ; *beare* autem ex adjectivo manat **be-us* = « donatus, qui habet bonum » quod substantivum **bê-s* praeponit, ut *reus*, *res* (Corssen, II, 341); **bé-s* autem **dvé-s* praeponit quod eadem ratione ex *du* oritur qua *di-ê-s* ex radice *di* « splendere » (sscr. *dy-â-* in accusativo *dyâ-m* « coelum », ex radice *di*; cf. Havet, *Mémoires*, II, 177, sq.).

Est igitur radix *du*, et illa quidem, non latina modo, sed et umbrica. In umbrico *dov*, *o* est vocalis eadem quae, in latino *douc-o*, radicis *duc* (dŭc-em) vocalem firmat, in graeco λού-ω radicis *lu* (-*lu-o*) vocalem. Hanc eamdem vocalem delitere in ipsis latinis formis, *duo*, *duit*, caeterisque, nec affirmari nec negari potest, quum quantitas incerta sit; adesse tamen conjectari licet ex orthographia *ar-duu-itur*, sive reduplicatione vocalis longa denuntiatur,

1. Tases persnimo totum. Surur *purdovitu* proseseto (VI, a. 55, sq.). « Tacitus precator totum. Tunc porricito prosecta » (Bréal, 99, 384, s. v.). *Dov* flectitur ad quartum ordinem, unde contrahendo : *purditum* purtitu *purdita* purtitaf purtius *purdinçust*.

2. Suffixo -*ono*- quod occurrit feminina forma in ἀκ-όνη (quod acuit), in ἀγχ-όνη (quod angit); idem est suffixum quod format participia in priori germanicarum linguarum conjugatione (ex. g. goticum *bur-ana-*, teotiscum recentius *ge-bor-en*); in sanscrita fit solita productione -*âna* quod format participia in posteriori conjugatione, quae priori germanicae respondet.

3. Vina *bonus* quae deinde cadis onerarat Acestes : *bonus* est revera a **duendo*, *dando*.

ita ut sonet *ar-dûitur* (quod ex **ardov-itur* oriatur, ut *dûco* ex *dou-co*), seu prior *u* ipsum *o* syllabae *dov* representat.

§ 41. Discernendam hic etiam duplicem radicem *du* dare, *du* ponere, facile intelligitur : reputetur modo *creduo*.

§ 42. Haec radix *du* non modo ad normam tertiae conjugationis flectitur, sed et quartae : huc enim retuleris verbum *-dîre* in *condîre*, *reddîre* (Lucretius, 4. 763), *audîre*[1], ex **du-íre* contractum, ut umbricum *purditum* ex **purdovitum*[2]; huc pariter umbricum *dia*[3] ex **du-ia* (ut *purtiius* ex **purtuius*).

§ 43. Restat quaerere num radix *du* « dare » et radix *du* « ponere » extra Italiam appareant.

Quod ad *du* « dare » pertinet, nullum hujusmodi graeca lingua vestigium habet : dialectus cyprica hic etiam communi dialecto ditior (Curtius, St., VII, 241, 248) : *e-y-v(e)-re-ta-sa-ty* | *pa-si-le-y-s(e)-* | *ka-s(e)* | *a-p(o)-to-li-s(e)-* | *o-na-si-lo-i-* | *ka-s(e)* | *to-i-s(e)-* | *ka-si-k(e)-ne-to-i-s(e)-* | *a-ti-to-mi-s(i)-to-n(e)-* | *ka-a-ti-* | *ta-y-ke-ro-n(e)-* | *to-ve-na-i-* | *e-x-(e)-to-i-* | *vo-i-ko-i-* | *to-i-pa-si-le-vo-s(e)-* | *ka-s(e)-e-x(e)-ta-i-p(o)-to-li-ji-* | *a-r(a)-ky-ro-* | Ⱶ IF | *e-ty-va-no-i-je* | *a-ti-to-* | *a-r(a)-ky-ro-n(e)-* | *to-te-* | *to-ta-la-to-n(e)-* | *pa-si-le-y-s(e)-* | *ka-s(e)-* | *a-p(o)-to-li-s(e)-* | *o-na-si-lo-i-* | *ka-s(e)-* | *to-i-s(e)-* | *ka-si-k(e)-ne-to-i-s(e)-* | *a-py-ta-i-* | *za-i-* | *ta-i-pa-si-le-vo-s(e)-* : ἐυFρητάσατυ βασιλεὺς κὰς ἀ πτόλις Ὀνασίλῳ κὰς τοῖς κασιγνήτοις ἀ(ν)τὶ τῶ μισθῶν κὰ ἀ(ν)τὶ... (?) δοFέναι ἐξ τῷ Fοίκῳ τῷ βασιλέFος κὰς ἐξ τᾷ πτόλιjι ἀργύρῳ ιά τα (?) ἢ δυFανοίjη ἀ(ν)τί τῶ ἀργύρων τῶ(ν)δε τῶ(ν) ταλά(ν)των βασιλεὺς κὰς ἀ πτόλις Ὀνασίλῳ κὰς τοῖς κασιγνήτοις ἀπὺ τᾷ ζᾷ τᾷ βασιλέFος... « pepigit rex et civitas Onasilo et ejus fratribus pro praemio et pro .... (?) dare (se daturos) ex domo regia et ex civitate argenti undecim (?) talenta, vel daret pro illis argenti talentis rex et civitas Onasilo et fratri-

1. Quod elegantissime docet Bréal ex *aus-dîre* contractum, quum *aus* sit thema unde *auris* (ausis), gr. οὖς, got. *aus-o*, slav. *ucho* (**us-o*), *audîre* igitur nihil aliud sit quam « in aure ponere » aut ut ipsi Latini dicunt *aus-cultare* « in aure celare » ; cf. horatianum *auriculae instillare*.

2. *Purditum fust* « polluctum fuerit » (I a 34 ; VII a 45 ; Bréal, 155). — Cf. in latina ipsa *cliens inciens* ex **clu-iens *incuiens*.

3. VI a 20 : *Cehefi dia surur verisco Tesonocir*, *surur verisco Vehieir* « ita des et ad portam Tesenacam et ad portam Vehiam » (Bréal, 62).

bus ex terra regia... » Quod vidimus supra (p. 16 n. 1) expressum per δωκοjη (sscr. *dâçayet), hic redditur per δυFανοιη, verbum scilicet denominativum quod substantivum *δυF-ανο-ν « donum, munus », et inde radicem δυ « dare » arguit, unde eodem modo informatur quo στεγ-ανό-ς, ex στεγ, ἄγ-ανό-ς ex ἀγ-[1].

Ab hoc *δυF-ανο-ν per genus tantummodo et radicis firmationem differt lituanicum *dov-anà-* donum. *Dovanà* autem cohaeret cum radice *du* quae in lituanica lingua radicem *da* omnino oppressit (si exceperis *do-snùs* « liberalis » in quo *do* = gr. δω; Schleicher, § 97) ; unde *dů-ti* « dare » (in quo, quum *ů* ex *u* oriri soleat firmato per *a* aut per *o*, *dů* = *dov-* in latino **dov-ere*) ; *dav-iaú* « dedi » ; vocalis *u* etiam in reduplicationem transiit, unde : *důmi* (*důd-mi), *důd-i*, *důsti* (*důd-ti), etc. (Schleicher, Gram., 253).

Quoad radicem *du* « ponere », Fick comparat in graeca lingua *θάϐ-ακο-ς*, laconicum pro *θαF-ακο-ς* « sedes » (cf. *θόωκος*, in Odyss., 3. 26), unde *θαάσσω* (ex θαFακ-jω (Il., I. 193; O. 124; Od., Γ. 336) « sedere ». In caetera graeca, in slavica, in celtica sonat radix *de* (τί-θη-μι ; *dê-ya-mi*, *dê-ti*) ; item in lituanica : infin. *dé-ti* (quod est slavicum *dê-ti*, indic. *dėmi* (*dedmi) aut (recentius) *ded-ù*, etc.; sed in compositione confluit omnino cum radice *du* dare, quod indicare videtur radicem *da* (dha) « facere » duplicem olim formam induisse, *de* quae ab *du* « dare » per vocalem discernebatur, *du* quae cum illo congruebat. Ita quum imperfectum informetur eodem modo quo praeteritum infirmum in germanica, fit in imperfecto ex radice *suk* « torquere » sùk-*dav-au*, sùk-*dav-ai*, -*dav-ó*, etc. (Schleicher, § 306. 1)[2].

1. δυF-ανο-ν congruit omnino forma cum germanicis sanscritisque participiis supra citatis (p. 28 n. 2); ita cum *du-onu-s* congruit ut ipsum sit passivum et rem indicet, *duonus* activum et personam indicet.

2. Ad radicem *dhu* referre goticum *tau-jan* (pr. *tav-ida*) « facere », vetat substitutionis lex, quae vult **dau-jan*, nisi forte antiquum *dh*, in hoc certe vocabulo, in *d* attenuatum fuerit priusquam antiquum *d* induraretur, ita ut simul exstiterint olim **dau-jan* « dare », et **dhau-jan* « facere », unde postea **dau-jan* « dare » et **dau-jan* « facere », deinde *tau-jan*. Quum vero in verbo *dau-jan* nihil sensum « dandi » prodat, difficile concedetur *tau-jan* ex confusione duarum radicum ortum quarum altera formam dederit, altera sensum.

Congruunt igitur latinum *du-o*, ombricum pur-*dov*-itu ; cypricum δυF-ανοίη ; lituanicum *dov-anà* in europaeam radicem *du* « dare » ; congruunt latinum cre-*du*-am ; laconicum θάδ-ακος ; graecum θό-ωκος, θα-άσσω ; lituanicum -*dav*-au in europaeam radicem *dhu* « ponere ».

§ 44. Quae radices *du* et *dhu* non europaeae modo, sed et asiaticae, ita ut sint indo-europaeae.

Quoad radicem *du*, non huc cum Fick traxerim vedicum *dura-s*, quod Sâya*n*a quidem vertit *dâtar* « dator », falso vero, ut luculentissime demonstravit A. Bergaigne (Revue critique IX, 2, 373 n. 3), huc vero, cum Grassmann (vedicum lexicum), *dúvas* « donum », unde *duvas-yati* « donat » ; radix ipsa *dû* substantive adhibetur : *santi kanveshu vas duvas* (Rig., V, 37. 14) « sunt apud gentem Kanvi vestra munera » ; hinc *adû*, ἄ-δωρος.

Exspectatae radicis *dhu* in sanscrita nullum vestigium apparet. Huc tamen trahendum sit forsan vocabulum nondum enucleatum ; *vidhavá*, latine *vidua* (ex **vidova*), slavice *vĭdova*, goticum *viduvó*, ita ut *vidhavá* sit *ἀπό-θετο-ς, « ea quae separata est ».

Zendica utramque radicem habet in unum redactam, *du* « dare, ponere ». Utriusque infinitivum *dâvôi : maibyô dâvôi ahvâo açtvataççâ hyatcâ manaṅhô* (Yaçna, 28. 2) ; « mihi τῷ διδόναι mundi corporalis et (mundi) qui spiritûs » id est « ut mihi detur mundus corporis et mundus spiritûs ». *Yãm khsnûtem dâo thwâ athrâ... aibî dakhstem dâvôi* (50. 9 ; cf. 43. 14) ; « quod στίγμα ponis tuo igne..... τῷ ἐπι-τιθέναι notam » ; *duyê* (47. 7) huc jure referri non mihi videtur ; incertum *daduyê* (45. 15), in quo *u* possit esse suffixum radici *da-d*, ut in *vîduye vîvîduyê* ex *vid*. *du* « ponere » exhibet tertiam pluralem aoristi in *dûm* (pro *dûn*, ut *ashâum*, *âthraom*, *yûm*, *thrizafem*, *khshnûm* pro *ashâun*, *âthraon*, *yûn* (yavan), *thrizafen*, *khshnûn*) : *nû îm viçpâ cithrê mazdâoṅhô dûm* (it. 44. 1.) « nunc quidem omnia manifesta Omni-scientes fecerunt ».

Cujus aoristi quum zendica unam personam habeat, iranica alia, armeniaca, specimen integrum exhibet. Verbum scilicet *ta-l* « dare » ex radice *ta* quae indo-europeae *da* respondet ambas radices *da* et *du* in conjugatione habet, radice *du* (*tu*) aoristo reservata :

Indicat. praes. *ta-m*, *ta-s*, *ta-y*, *ta-mq*, *ta-yq*, *ta-n;* **Aoristum II.** *e-tou*, *e-tou-r*, *e-t*, *e-tou-aq*, *e-tou-q*, *e-tou-n* (zend. dû-m).

Eadem radice Aoristum II passive flectitur : *tov-ay*, *tov-ar*, *tov-av*, *tov-aq*, *tov-ayq*, *tov-an;* hinc etiam participia aoristi *tov-eal*, *tov-ogh*[1].

§ 45. Ita radix illa italica *du* « do, pono », est lituanica, est sanscrita, est zendica, est *indo-europaea*, nec Latini hanc informaverunt sed ab aryanis majoribus acceperunt. Erat in indoeuropaea lingua juxta radicem *da*, radix *du;* erat etiam juxta radicem *dha* radix *dhu :* unde ortae sint hae radices *du*, *dhu*, num *u* ex *a* obscuratum; an *u* sit conjugationis suffixum[2], quo radicalis *a* elisa fuerit; an potius contractum ex *a-v*, quum ex *da dha* manaverint vocabula *da-va, dha-va*, unde derivatae radices *da-v*, *dha-v* quae modo maneant integrae (umbricum pur-*dor*-itu), modo contrahantur (du-im), nec dicere ausim nec quaerere velim. Id enim est τῆς φιλολογίας propositum indo-europaeam

1. Petermann, *Gramm. ling. armen.*, p. 236. — Subjicio Fickianas tabulas; ad *du* « dare » :

« 2. *du* geben aus dâ : vgl. ssk. *du-ra* spendend, z. *du* geben, inf. « daduyê, *dâvôi* gieb; alt. l. *du-am*, *du-int*, f. *ad-dues*; imp. *du-itor*; « lit. *dù-mi* gebe, *dovanà* gabe ». Tollatur *du-ra*, *daduyê;* addatur ssk. *dû, duvas, duvasy-, adû*; cyp. δυϜ-ανοιη; lat. *du-onus*, *b-eatus*, assi-*du*-us, *-dire*; umb. pur-*dov*-itu.

Ad dhu « ponere » :

dhu Nebenform zu 1 dha setzen :

« z. *du* neb. zu dâ = ssk. dhâ thun, setzen; inf. *dâvôi dûyê*, « θάϐ-αχος m. lak. für ϑαϜ-αχος = ϑόωχος = ϑᾶχος Sitzt, davon ϑαάσσω « ϑάσσω f. ϑαϜαxjω; as. du-an, ags. *dō-n*; alth. *tu-an*, thun machen.

Tollatur z. *dûyê,* ags. dōn (quod huc errore irrepsit, quum ipse Fick illud etiam in tabellam dhâ, huc quidem jure, retulerit); *tu-an* quod rectius scripseris tua-n, Otfridianum pro tuo-n (? cf. Heyne, Gramm. der altg. Sprachstæmme, § 9. 4). Addatur indo-europaeum *vi-dhav-â;* z. *dû-m;* armen. aorist. II *e-tou*, etc.; lit. *-dav-au*. (Hae tabulae sumptae sunt ex priori editione indo-germanici lexici; in posteriori, auctor suppressit radicem *dhu*; ad radicem *du* (p. 95) adjecit slavicum *dav-ayō dav-iti* « dare »; sed in graeco-latino lexico, sub radice *do*, refert *du-im* ad graecum δοίην (p. 455); quod mirum satis, quum in indo-europaeo illud a radice *du* derivet).

2. Ut in *kar-au-mi* ex themate *kar-u*.

linguam restituere qualis erat eo momento temporis quo populus aryanus divisus est : huc usque duces habes, linguas scilicet quae hinc descenderunt ; altius si repetas, in deserto solus eris.

·Notari tamen potest *da* et *dha* non solas esse in *a* radices quibus adsit comes radix in *u*. Idem de radice *sta* constat.

Etenim in latina, *re-stau-rare* (id est *stabilem* rursus facere) ; in graeca, ϛτεῦ-μαι, στύ-λο-ς, σταυ-ρόω ; in lituanica *stov-éti* (stare), *stù-men* (id est **stau-men* « statura ») ; in slavica *stav-iti* « statuere » ; in sanscrita *sthû-ṇa* (columna), *sthav-ira* (= lat. *stau-rus ;* unde comparativo *sthav-îyans,* superl. *sthav-ishṭha*) « solidus », *sthûra* (id.); in zendica *çtav-in* « solidus » (Justi Handbuch s. çtûi) una conspirant ad declarandum fuisse in indo-europaea lingua radicem *stu*, ejusdem sensus cujus *stă*.

Nostra disquisitio sic colligi potest : verbum *dare* manat ex radice indo-europea *dă*, quae in italica lingua triplici modo conjugatur : 1° directe : *dă-mus*, vocali *a* attenuata in *e* in compositis (*ad-dere*, **ad-demus*, *ad-dimus*) *;* 2° cum augmento *ne : danunt ;* 3° reduplicative : *did* (§ 26). Haec radix in quibusdam nominibus fit *dô* (dônum) quod repraesentat indo-europaeum *dâ*, gr. δω.

Aderat juxta radicem *da* jam in indo-europaea lingua radix *du,* quae conjugatur triplici modo : 1° directe : *du-im ;* 2° ad tertium ordinem : *du-ere ;* 3° ad quartum : *pur-tov-itu*, **-du-ire, -dire.*

In compositis coaluit in unum cum *da* (olim *dha*), quae in simplici verbo conjugata sonat : 1° *fa* (*fa-c-io*) *;* 2° *fe* (umb. *fe-i-tu*, **fe-io*, *fio*) *;* in compositis sonat *-de* quod coaluit cum *-de* ex *-da* attenuato.

Aderat juxta *dha*, radix indo-europaea *dhu* quae in latina lingua cum *du* coaluit.

Quae in hac tabella exprimentur :

{ da *da-mus*	(fa, fe) *facio ; fe-itu*
{ -de *ad-dere*	-de *cre-dere*
da-n *da-n-unt*	
di-d *dirs-a*	
dô *do-nu-m*	
du *du-im.*	-du *cre-du-am*, *con-dire.*

Vidi ac perlegi
Lutetiae Parisiorum in Sorbona,
a. d. III nonas nov., anno M. DCCC. LXXVI.
Facultatis Litterarum parisiensis Decanus,
H. WALLON.

Typis mandetur,
Academiæ parisiensis Rector,
A. MOURIER.

Imprimerie Gouverneur, G. Daupeley à Nogent-le-Rotrou.

DU MÊME AUTEUR

HAURVATAT ET AMERETAT, essai sur la mythologie de l'Avesta, un vol. in-8°, 1875 (*Ouvrage couronné par l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres*).

ORMAZD ET AHRIMAN, leurs origines et leur histoire, un vol. in-8°, 1876.

